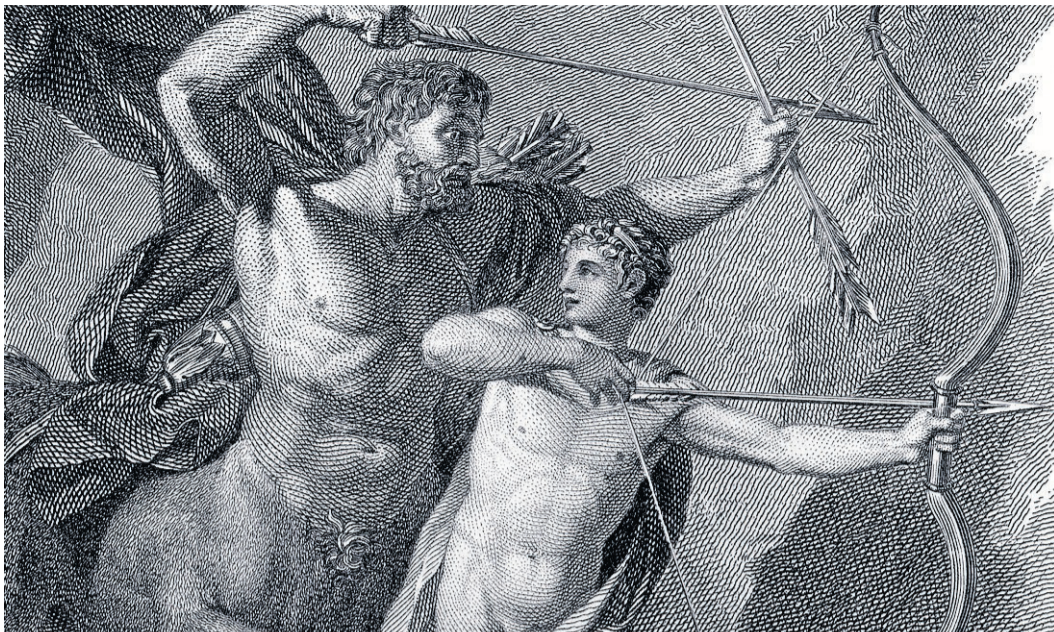

L'ESCUMA DE LES LLETRES**LLUÍS A. BAULENAS****Quan tots serem gitanos**

Eugeni Casanova (Lleida, 1958), periodista, filòsof, doctor en filologia catalana i viatger, acaba de publicar *Els gitanos catalans a França* a Pagès Editors. Amb aquesta temàtica va conformar la seva tesi doctoral. I ara tenim la sort que ja està a la venda. El llibre d'Eugeni Casanova, com tots els seus, és aclaparador, total. Et passa per damunt com una mena de bulldòzer encaminat a deixar ben clar el que et vol dir. I, per fer-ho, ja t'ho diu d'entrada. "Viatger incansable –et diu–: això que t'explicaré no és fruit de cap debat acadèmic. Ho he viscut. Ho he vist. Ho he sentit". I aquí en teniu el resultat, que tot sol crida l'atenció sense haver de donar gaire opinió. Una mica semblant al seu treball impressionant publicat fa tretze o catorze anys, també a can Pagès, *Viatge a les entranyes de la llengua*, una descripció sobre el terreny de la realitat de la nostra llengua. La qüestió era més delicada i aquí sí que s'hi va ficar de ple, donant opinió (la llengua està molt més malament del que el discurs oficial vol reconèixer).

Fidelitat lingüística

Els gitanos catalans de França ens descobreix una realitat no pas amagada sinó directament desconeguda. La història de la pervivència del català, amb tota la voluntat, per part dels gitanos escampats per França ens demostra que una llengua sobreviu perquè els seus parlants volen parlar-la. Aquests gitanos francesos (sovint, de generacions) provenen del Principat, del Rosselló, i han mantingut el català com a signe diferenciador. De fet, en molts casos, ni tan sols són conscients que parlen català, diuen que parlen gitano, per diferenciar-se dels francesos, que parlen paio. A Perpinyà, avui en dia, els únics que parlen català amb normalitat són els gitanos. I d'aquí unes quantes generacions (tot i que Casanova remarca que comencen a patir els efectes de l'aculturació) potser seran els únics que el parlaran, en general. La consciència lingüística és bàsica, però no n'hi ha prou. Tenim l'exemple d'Irlanda: la independència va arribar-hi massa tard. Els anglesos ja l'havien devastat culturalment. I la situació de la llengua irlandesa ja sabem quina és: simbòlica, mantinguda en vida de manera gairebé artificial i folklòrica. Gran feina, com sempre, la d'Eugeni Casanova. ♦

HULTON ARCHIVE

El destí d'Aquil·les

JOAN GARÍ

La Guerra Civil Espanyola és ja la guerra dels nets. Sempre ha sigut la guerra dels nets, perquè els

fills dels combatents –els fills, sobretot, dels vençuts–, sepultats sota l'horror institucional del franquisme, van haver de romandre en silenci durant quatre llargues dècades i l'adveniment de la democràcia no els va tornar més loquaços. Amb els anys, amb la prolongació del costum democràtic, són els nets els qui han hagut de recuperar la memòria dels qui van ser derrotats i van pagar aquesta gosadia amb la mort, amb l'exili o amb la presó.

No és estrany que Javier Cercas, setze anys després de *Soldados de Salamina*, haja tornat a abordar la qüestió bèl·lica per ocupar-se, en *El monarca de las sombras*, de la recuperació de la història de Manuel Mena, el seu oncle avi mort a la Batalla de l'Ebre. La temeritat del seu propòsit era evident, però. Si en la novel·la del 2001 la rellevància ator-

gada a la figura de Sánchez Mazas va ocasionar-li alguna estentòria acusació d'"equidistant", ara devia témer-se reaccions semblants quan se sabera que Mena va lluitar a favor de Franco. No tenia ni 17 anys i l'oncle de Cercas ja havia ingressat en la Tercera Bandera de Falange de Càceres; després, format com a alferes provisional, s'incorporaria al primer Tabor de Tiradors d'Ifni. A pesar dels seus dubtes, va morir falangista, com Sánchez Mazas.

Mena era una figura incòmoda en la família de Cercas. Tota la novel·la és l'escenificació –amb la barreja de realitat i ficció característica de l'autor– del seu dilema a propòsit de com abordar-la, i si li convenia i era "lícit" fer-ho. Quan per fi es decideix, embarca el cineasta David Trueba en el retorn a Ibañero, el poble extremeny d'on ve la família. Ibañero cau en zona nacional els primers dies de l'Alzamiento i els nous rectors del municipi són, en gran part, la família Cercas, formada per camperols amb terres que donen suport als sublevats.

EL MONARCA DE LAS SOMBRAS
JAVIER CERCAS
LITERATURA
RANDOM HOUSE
288 PÀG. / 20,90 €

La dialèctica avi-net i la circumstància de l'emigració (els Cercas van fer cap a Girona quan Javier encara era molt menut) m'han fet pensar en un llibre recent que aborda la qüestió, *Un home que se'n va*, de Vicenç Villatoro, la magnífica perquisició que aquest autor engega a la recerca de la memòria de Vicente Villatoro Porcel, el seu avi. També aquest burgès liberal, al seu poble andalusí de Castro del Río, va haver d'escollir bàndol. L'elecció no era difícil: es tractava de fer costat als qui manaven o arriscar-se a conseqüències massa indesitjades. Com que a Castro del Río el poder l'ostentaven els anarquistes (Franz Borkenau va descriure la seua violenta acràcia en *The Spanish Cockpit*), Villatoro Porcel va formar part del Comitè del Front Popular. Represaliat pels guanyadors, als anys 50 la família va emigrar a Terrassa.

Deute pendent amb el predecessor

El llinatge dels vençuts és el llinatge dels emigrants... però el dels vencedors també, si creixes a la regió equivocada. Cercas, com Villatoro, creu tindre un deute pendent amb el seu predecessor. I en fa literatura, és el seu ofici. A pesar de l'advertiment de Trueba ("¿De verdad vas a escribir otra novela sobre la Guerra Civil? ¿Pero tú eres gilipollas o qué?"), sap que el seu ofici no és el de l'historiador ni el del polític. Ell no ha d'explicar, ni contemporitzar, ni ordinar cap coartada o cap venjança. Ell ha d'explicar-se, i les conclusions que en destil·le seran necessàriament íntimes. I per això *El monarca de las sombras* és un llibre que es llegeix amb interès: sent una història del tot privada, té un abast general –i generacional– evident.

Com l'Aquil·les de la *Ilíada*, Manuel Mena va morir en combat. És millor ser l'Ulisses de l'*Odissea*, pensa Cercas, i "vivir una larga vida mediocre y feliz de lealtad a Penélope, a Itaca y a uno mismo". Però no s'escull els avantpassats. Ells són la nostra carn i la nostra sang. Per això era inevitable acabar dedicant-hi una novel·la. Ara l'avi ja pot descansar tranquil. ♦

AMB ÈMFASI

RAMONA PÉREZ

Thomas Wolfe fa en aquesta obra el retrat d'un personatge real: Robert Bridges és un editor insensible als canvis que es produïen al seu entorn, un personatge que a la seva joventut havia adoptat un determinat estil de vida i no va permetre que res fes variar els seus costums i la seva manera de fer.

"Había alcanzado la meta sustancial y materialmente, sin ayuda de otra facultad que su genuina capacidad para hacer amistades cordiales y leales, un admirable don para no decir nada y hacer que sus palabras sonaran profundas". (pàg. 29)

De la mà de Wolfe, acompanyem el venerable ancià durant tota una jornada. Es lleva, assistim a la posada en escena, tots els seus movi-

'El viejo Rivers', de Thomas Wolfe

ments, tots els seus pensaments, totes les sensacions es repeteixen sense variacions fa molts anys. Surt de la seva cambra, viu en un club, no té casa pròpia. S'aixeca el teló, salutacions enginyoses, acudits, complicitats, tot allò que el fa sentir un home important... Arriba al seu lloc de feina, on fa anys que s'ha convertit en una nosa de la qual ningú sap desfer-se; dina, sopa, surt al vespre... La inèrcia no atura. Té diners, ha estalviat i programat la seva retirada, però no és capaç de marxar perquè és una víctima del personatge que ha creat.

El nostre protagonista va perdre la facultat de reflexionar; la seva vida era la seva representació i a la vellesa només tenim el personatge, no totem l'home. L'home ha quedat eliminat per la xerrameca. Rivers és insensible a tot allò que l'envolta, no sap fer cap frase genuïna. Fa molts anys que va permetre que moltes de

'EL VIEJO RIVERS'
THOMAS WOLFE
TRADUCCIÓ DE JUAN CÁRDENAS PERIFÉRICA
78 PÀG.
13 €

les seves facultats s'atrossessin i a la vida li havia anat prou bé malgrat les mancances. Amb només un paper –ben après, però només un– en va tenir prou. Quina mala passada, el nostre jove viu i frívol ha tornat vell, ara és un ancià i hauria d'abaixar el teló definitivament, però no li queda quòrum. El seu cercle cada vegada és més petit i aviat deixarà de tenir compromisos socials... El seu cos és un inconvenient i ja no és capaç d'aprendre cap altre paper.

Rivers va tenir poder i va prendre decisions que varen afectar moltes persones. Fa anys que viu de glòries caducades, sense canviar mai la cantarella. L'única injustícia que li haurà fet la vida serà no haver abaixat el teló a temps i donat per finalitzat l'espectacle.

Una reflexió brillant que no perd vigència. Una recomanació sense reserves. ♦